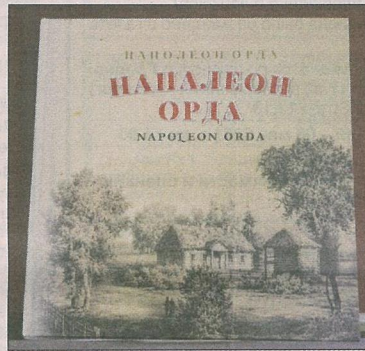

ВЯРТАННЕ НАПАЛЕОНА ОРДЫ:

ён захаваў «рэшткі мінуўшчыны і цывілізацыі»

У Нацыянальнай бібліятэцы адбылася прэзентацыя альбома, які прадстаўляе чалавека з надзвычай цікавым жыццёвым лёсам і багатай творчай спадчынай. Кампазітара, мастака, педагога, грамадскага дзеяча, дзякуючы якому мы ведаем, як выглядала Беларусь XIX стагоддзя. У выданні змешчаны поўны збор літаграфій Напалеона Орды з фонду галоўнай кніжнай скарбніцы. А ў бібліятэцы захоўваецца ажно 190 такіх адзінак (189 відавых і адзін партрэт мастака)! Гэта амаль усе работы Орды, на якіх былі адлюстраваны беларускія мясціны.

І ХОБІ, І БІЗНЕС

Падчас сваіх бясконца падарожжаў Напалеон Орда абышоў сотні гарадоў і мястэчак, сядзіб і вёсак Гродзенскай, Віленскай, Віцебскай, Мінскай, Магілёўскай губерняў і замалёўваў спадчыну, якая знікае. Яму тады было ўжо больш за 60 гадоў. Ён не меў прафесійнай мастацкай адукацыі. І тым не менш яго авантурны праект (справа ў тым, што ўсе папярэднія спробы іншых мастакоў з выданнем краявідаў былі фінансава правальныя) аказаўся надзвычай запатрабаваны.

З кніжнага збору Напалеона Орды ў Пінску яго работы па падпісцы ці індывідуальна выкупляліся жыхарамі з усёй Расійскай імперыі, Аўстра-Венгрыі, Прусіі і іншых краін. Малюнкi часта выкарыстоўваліся для ілюстрацый гістарычных прац. Праўда, мас-

так-аматар не забываўся на «маркетынг»: даваў рэкламу ў розных перыядычных выданнях, культурныя і грамадскія дзеячы пісалі для яго рэкамендацыі.

Дарэчы, не зусім карэктна казаць «графію Напалеона Орды». Сам мастак у падарожжах рабіў малюнкi алоўкам, часам расфарбоўваў іх акварэллю. А каб запусціць свае набыткі ў тыраж, звярнуўся па дапамогу да варшаўскага друкара Максіміліяна Фаянса. Літаграфіі ствараліся дзякуючы майстру Алаізію Місяровічу ў даволі складанай тэхніцы — гравюра на камені. Работы аб'ядноўваліся ў альбомы...

Напалеон Орда сам кантраляваў працэс ператварэння малюнкаў у гравюры, пастаянна наведваўся ў Варшаву, пры гэтым не пераставаў ствараць і новыя замалёўкі. Уласна кажучы, і памёр ён, працуючы над апошняй,

восьмай, серыяй (усяго выйшла 260 гравюр). Яму тады ішоў восьмы дзясятак.

Увогуле майстрам было створана каля 1000 малюнкаў. У асноўным арыгіналы захоўваюцца ў польскіх музеях, адзінкавы ёсць і ў Вільні. У Беларусі малюнкаў Орды, зробленых з натуры, на жаль, няма. Затое захавалася вялікая колькасць літаграфій, ёсць кнігі з аўтографамі мастака. Створаная ім граматыка музыкі ў свой час лічылася адным з найлепшых падручнікаў. Амаль сто гадоў таму, калі ўтваралася галоўная беларуская кніжная скарбніца, у яе былі перададзены і кнігі з бібліятэкі Напалеона Орды.

НАМАЛЯВАНАЯ ГІСТОРЫЯ

Як заўважыў генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Раман

МАТУЛЬСКИ, Напалеон Орда аказаўся тым чалавекам, які з дафатаграфічнай эпохі фактычна данёс фатаграфію тых часоў. З дакументальнай дакладнасцю ён перадаваў выявы замкаў, палацаў, сядзіб, храмаў, краявідаў. Сёння яго спадчына — цікавая і каштоўная крыніца для рэстаўратараў, гісторыкаў, мастацтвазнаўцаў, краязнаўцаў, іншых даследчыкаў з Беларусі, Літвы, Латвіі, Польшчы, Украіны —

Кожны малюнак меў гістарычны каментарый.

краін-уладальніц усіх тых тэрыторый, выявы якіх паспеў пакінуць нястомны вандроўнік.

Дырэктар выдавецтва «Беларусь» Сяргей ПЕШЫН вельмі ўсцешаны, што кніга выйшла ў Год народнага адзінства: «Сёння мы шукаем пэўныя сімвалы, якія маглі б ілюстраваць гэты год. І, бясспрэчна, творчасць Напалеона Орды — якраз адзін з такіх сімвалаў. Геаграфічны ахоп тых мясцін, якія паказваў Напалеон Орда, датычыцца і сучасных тэрыторый суседніх краін, што сведчыць пра нашы культурныя і гістарычныя традыцыі, гэта немагчыма падзяліць, расцягнуць па кавалках, і гэта нас аб'ядноўвае».

Адной з прычын поспеху выдавецкага праекта Напалеона Орды, відаць, было тое, што сучаснікі адчулі, за якую гістарычна важную справу ўзяўся мастак.

Так, яго праца была вельмі патрыятычная. У лісце да Ігната Дамейкі Орда напісаў, што вырашыў маляваць рэшткі «нашай мінуўшчыны і цывілізацыі». Ён спышаецца захаваць у малюнках усё тое, што знікае. Пасля задушэння паўстання 1863 года царскія ўлады актыўна «зачышчаюць» тэрыторыю і стараюцца сцерці ўсё тое, што нагадвае пра адметнасць і былы росквіт земляў ВКЛ і Рэчы Паспалітай.

ЗНАХОДКА ДЛЯ ДРАМАТУРГАЎ

Сёння імя Напалеона Орды ўжо стала брэндам. Яго малюнкi вісяць у кавярнях і крамах, адноўлена сядзібна мастака, пра яго раскажваюць у музеях і на экскурсіях. Але яшчэ гадоў дваццаць таму гэтага мастака ў Беларусі мала хто ведаў. Вяртанне імя пачалося са святкавання 200-годдзя з дня нараджэння Напалеона Орды, якое адзначалася ў 2007-м.

Укладальнік альбома «Напалеон Орда» **намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Алесь СУША** заўважыў, што культурная спадчына — гэта не проста выказаная творцам думка ці ідэя, важна, як яе ацэньваюць і праз стагоддзі. Пакрысе мы вяртаем надзвычай багатую спадчыну Напалеона Орды, прычым не толькі фізічна. Мы вяртаем яе ў грамадскую памяць, у свядомасць беларусаў.

Але сёння важна адкрываць не толькі матэрыяльныя здабыткі, але і асоб, на лёсах якіх можна выхоўваць наступныя пакаленні. Жыццё Напалеона Орды будзе цікавае любому драматургу: паўстанні, турмы, эміграцыя, мастацтва, музыка, жывапіс, дзіўныя бізнес-ініцыятывы. Ён шукаў сябе ў розных сферах. І не апускаў рукі ў самых складаных сітуацыях, нават калі страчваў усё. Напрыклад, пасля паўстання ён не мог атрымаць у спадчыну родавыя землі і маёнтак, а пазней нават пазбавіўся магчымасці арандаваць уласнасць. Але і ў паважным узросце гэты чалавек працягваў генерываваць ідэі і рэалізоўваць іх.

Новы альбом, прысвечаны Напалеону Орду, — яшчэ адзін крок да вяртання і асэнсавання яго спадчыны, заклік не толькі да навукоўцаў, але і да шырокай грамадскасці прычыніцца да такой важнай справы.

Алена ДЗЯДЗЮЛЯ.

У фондах Нацыянальнай бібліятэкі захоўваецца багата кніг.